

บทที่ 8

ปรัชญามีมางสา

ปรัชญามีมางสาเป็นทฤษฎะทางจิตนิยมที่มุ่งแสดงและยกย่องเชิดชูพระเวท (ซึ่งนักปรัชญาหลายท่านมีความเห็นว่า ปรัชญามีมางสาถูกสร้างขึ้นเพื่อแสดงทฤษฎะทางจิตนิยมฝ่ายพราหมณ์ และเป็นการโต้กลับพวกปรัชญานาสติกะที่ปฏิเสธพระเวทซึ่งได้แก่ ปรัชญาจารวาก เป็นต้น)

ในคัมภีร์พระเวทนั้น มีส่วนสำคัญตอนต้นซึ่งได้แก่คัมภีร์มันตระและพราหมณะที่เรียกกันว่า "กรรมกัณฑ์" ว่าด้วยเรื่องกรรม พิธีกรรม และการบูชาฮิณู สรรเสริญพระเจ้า เป็นต้น

ส่วนสำคัญตอนปลายของพระเวท มีคัมภีร์อุปนิษัต (ซึ่งเต็มไปด้วยเนื้อหาปรัชญาฮินดู) ที่เรียกกันว่า "ชฎานกัณฑ์" ว่าด้วยเรื่องความรู้

ปรัชญามีมางสาที่กล่าวถึงพระเวทตอนต้นนี้เรียกว่า ปูรวมีมางสา (คือปรัชญามีมางสาที่เข้าใจกันในปัจจุบัน) เน้นพิธีกรรม

ปรัชญามีมางสาที่กล่าวถึงพระเวทตอนปลาย นั้นเรียกว่า อุตตรมีมางสา หรือชฎานมีมางสา เน้นความรู้ของพระเวท ซึ่งต่อมาพัฒนาเป็นปรัชญาเวทानตะ

ปรัชญามีมางสา (ปูรวมีมางสา) นี้ นักปรัชญาหลายท่านไม่ถือว่าเป็นปรัชญา⁽¹⁾ เพราะเห็นว่าไม่มีคำสอนส่วนใดที่เป็นปรัชญาเลย ก็สรุปได้ว่าปรัชญามีมางสา มีสาระสำคัญและวัตถุประสงค์คือ

1. ยกย่องเชิดชูพระเวท เชื่อในพระเจ้า พิธีกรรม และชนบประเพณีของศาสนาพราหมณ์

โดยสอนว่า คัมภีร์พระเวทเป็นคัมภีร์ที่สมบูรณ์ที่สุด ปราศจากข้อผิดพลาดโดยประการทั้งปวง คัมภีร์พระเวทเป็นคัมภีร์ศักดิ์สิทธิ์มาจากพระเจ้า สิ่งใดที่พระเวทอนุญาต สิ่งนั้นคือธรรม สิ่งใดที่พระเวทห้าม สิ่งนั้นคืออธรรม บุคคลควรทำตามธรรม และละเว้นอธรรม ตามพระเวท⁽¹⁾

¹ สัมคร บราวาศ, ปรัชญาพราหมณ์สมัยพุทธกาล, หน้า 355.

ปรัชญามีางสาสอนว่า พระเวทเป็นของเทียงแท้ มีมาดั้งเดิมด้วยตัวเอง
มหาฤาษีผู้รจนาพระเวทเป็นเพียงผู้รับทราบพระเวทด้วยการคลใจ แล้วนำมาเปิดเผยให้
ชาวโลกทราบ

2. การปฏิบัติบูชาเทพดาและปฏิบัติพิธีกรรมบูชาฮัญ ตามพระเวทย่อมได้กุศล
และถือเป็นหน้าที่ของนรชนที่ต้องกระทำ เรียกว่า "ธรรมที่ต้องปฏิบัติ"

ผู้ก่อตั้งและวรรณกรรมสำคัญของปรัชญามีางสา

ผู้ก่อตั้งปรัชญามีางสา คือฤาษีไซมินี เป็นผู้รจนามีางสาสูตร (ไซมินีสสูตร) ซึ่ง
เป็นชื่อของสำนักปรัชญานี้

มหาฤาษีไซมินี เป็นนักปราชญ์ที่มีชื่อเสียงมากผู้หนึ่งของอินเดีย ท่านเป็นศิษย์ของ
ฤาษีนิวาส

ท่านไซมินี เกิดในราว พ.ศ.100 (หรือ 400 ปีก่อน ค.ศ.)

กล่าวกันว่า ท่านไซมินีได้รับมอบคัมภีร์สามเวทจากท่านนิวาสผู้เป็นครู และได้
ประกาศเผยแพร่และสอนคัมภีร์นั้น

สามเวทเป็นคัมภีร์ที่ประมวลบทสวด (มนตร์) ต่าง ๆ จากคัมภีร์ฤคเวท ซึ่งเป็น
คัมภีร์แรกของพระเวท

คัมภีร์สามเวท แต่งเป็นคำฉันท์ล้วน ๆ ใช้ขับกล่อมสรรเสริญเทพเจ้า และบรรยาย
วิธีการประกอบพิธีกรรมและพิธีบูชาฮัญต่าง ๆ

ท่านไซมินีแต่งคัมภีร์มีางสาสูตรขึ้นเพื่อขยายความในกรรมกัมม์ของพระเวท
มีางสาสูตรนี้ถือกันว่าเป็นคัมภีร์ทางปรัชญาที่ใหญ่ที่สุดของอินเดียคือมีหัวข้อเรื่องถึง 1,000
หัวข้อ ว่าด้วยธรรม อันเป็นหน้าที่ของมนุษย์ที่ควรทำและจำต้องทำ

ต่อมานักปราชญ์ของสำนักมีางสาได้แต่งคัมภีร์ขยายความจากมีางสาสูตรขึ้นหลาย
คัมภีร์ ได้แก่

ท่านศพรสวามี แต่งคัมภีร์ศพร - ภาษยะ

ท่านกุมาริล แต่งคัมภีร์เป็นโคลกชื่อ โคลกวารติกะ ดันตรวารติกะ

ท่านประภากร แต่งคัมภีร์ พฤทธิ

สำหรับท่านกุมาริลและประภากร เป็นผู้ที่ทำให้ปรัชญามีางสา แดกออกเป็น 2
นิกาย ตามชื่อของท่านทั้งสอง

ปรัชญามีบางสาได้พัฒนาในเวลาต่อมา โดยเน้นหลักวิทยาระเบียบวิธีและหน้าที่ที่เรียกว่าหลักปรัชญา

หลักปรัชญามีบางสากล่าวถึงการตีความและให้เหตุผลว่า ทำไมจึงต้องเชื่อเรื่องพิธีกรรม ซึ่งได้แก่ความเชื่อดังต่อไปนี้คือ

1. เชื่อว่ามีวิญญาณอมตะ ซึ่งทำหน้าที่เป็นผู้เสวยผลแห่งพิธีกรรมที่ตนประกอบแล้ว คือผู้ทำดีย่อมไปสู่สวรรค์เสวยผลดี

2. เชื่อว่า คัมภีร์พระเวททรงไว้ซึ่งความจริงไม่เคยพลาดคลาดเคลื่อน

3. เชื่อว่า โลกนี้มีอยู่จริง ๆ ชีวิตในโลกนี้ก็มีจริง ไม่ใช่เหมือนความฝัน การกระทำกรรมนั้นจริง ๆ ไม่ใช่เหมือนมายา และผลของกรรมก็ย่อมสนองให้แก่ผู้ทำจริง ๆ

มีบางสาได้พยายามตีความและอธิบายให้เหตุผลต่าง ๆ นานา เพื่อให้เห็นว่าความเชื่อในสิ่งดังกล่าวนั้นใช้ได้ สิ่งเหล่านั้นมีจริงเป็นจริง การตีความและอธิบายตามหลักเหตุผล เพื่อสนับสนุนความเชื่อดังกล่าวนั้นแหละ เป็นหลักปรัชญาของมีบางสา

ญาณวิทยาของปรัชญามีบางสา

ญาณวิทยาของมีบางสาก็เหมือนกับญาณวิทยาของปรัชญาอื่น ๆ คือกล่าวถึงลักษณะของความรู้ ลักษณะและปทัสฐานของความจริงและความเท็จ และกล่าวถึงแหล่งหรือประมาณแบบต่าง ๆ ที่ถือว่าเป็นอุปกรณ์ให้ได้ความรู้มา

ลักษณะและชนิดของความรู้

ญาณวิทยาของมีบางสา ให้ความหมายของความรู้หรือญาณไว้ว่า ความรู้มี 2 ชนิด คือ (1) ความรู้ตรง (immediate knowledge) หรือความรู้แท้ (2) ความรู้โดยอ้อม (mediate knowledge) หรือความรู้ไม่แท้ ความรู้แท้คืออย่างไร ความรู้แท้คือความรู้ที่บอกเราให้รู้ถึงบางสิ่งบางอย่าง ที่เรายังไม่รู้ และความรู้นั้นจริงด้วย กล่าวคือความรู้แท้ต้องประกอบด้วยองค์ 2 คือ

1. จริงแท้แน่นอน ไม่มีความรู้ใด ๆ มาหักล้างได้ ไม่ว่าในกาลใด ๆ และสถานที่ใด และอารมณ์ของความรู้แท้ต้องเป็นจริงด้วย

2. บอกให้รู้เรื่องที่ยังไม่รู้มาก่อนคือ ไม่ใช่ความจำหรือประสบการณ์เดิม

ความรู้แท้หรือความรู้ตรงมี 2 ชั้น คือชั้นแรกเป็นความรู้สีกล้วน ๆ ไม่เกี่ยวกับ ความจำความคิดนึกหรือประสบการณ์เดิม ๆ เป็นความรู้ที่บอกเราได้แต่เพียงว่า มีสิ่งสิ่ง หนึ่ง แต่หาวิธีได้ชัดแจ้งว่า สิ่งนั้นคืออะไร ชื่ออะไร เช่น เมื่อรูปารมณ์อย่างหนึ่งผ่านแวบ เข้าสู่คลองจักษุของเรา ในตอนแรก เราจะรู้แต่เพียงว่าเราเห็นสิ่งหนึ่ง แต่พอพิจารณา คู่อีกที่จิงรู้ได้ชัดว่า อ้อ สิ่งนั้น สิ่งนี้ ชื่อมัน ชื่อนี้ เป็นต้น ความรู้ที่เกิดจากการพิจารณา ที่หลังแล้วรู้ชัดว่า อ้อ สิ่งนั้น สิ่งนี้ นี่แหละ คือความรู้แท้ชั้นที่ 2 คือความรู้ที่เกิดจากความรู้ ชั้นแรก ผสมกับความนึกคิด ความจำ หรือประสบการณ์เดิม

ความรู้แท้ชั้นแรกท่านเรียกว่า นิรวัดปกประจักษ์ หรืออาโลจน-ญาณ ความรู้แท้ชั้น ที่ 2 ท่านเรียกว่า สวิกัลปกประจักษ์ มีมางสาถิอว่า ความรู้แท้ คือความรู้ชั้นประจักษ์นี้ต้อง ประกอบด้วยชั้นทั้ง 2 ดังกล่าวนี ถ้าขาดไปชั้นใดชั้นหนึ่งก็ถือว่าไม่สมบูรณ์ เพราะความรู้ แท้ชั้นแรกไม่ได้บอกให้รู้ลักษณะของสิ่งที่ผ่านเข้ามาทางประสาทสัมผัสได้ชัดเจน ว่า เป็น อะไร จึงบอกไม่ได้ พรรณนาไม่ได้ จำต้องอาศัยความรู้แท้ชั้นที่ 2 จึงจะรู้ชัดแจ้งว่าอะไร เป็นอะไร ความรู้แท้ชั้นที่ 2 นี้ก็เหมือนกัน ถ้าไม่อาศัยความรู้ชั้นแรกก็จะไม่อาจเกิดขึ้นได้ เพราะไม่มีอารมณ์ให้ใจคิดตัดสินว่าสิ่งนั้นคืออะไร เช่น ถ้าเราไม่เห็นคนใดคนหนึ่งในชั้นแรก ขึ้นต่อมา เราก็รู้ไม่ได้ว่า คนนั้นคือนายแดง หรือนายดำ

ประเภท แหล่งความรู้ของมีมางสามมี 6 ประเภท คือ

1. ประจักษ์ประเภท

มีมางสาถิอว่า ความรู้ตรง คือความรู้ที่เกิดจากอายตนะภายนอก มีรูป เสียง กลิ่น รส และผัสสะ และธรรมารมณ์มากระทบกับอายตนะภายใน มี ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจอย่างใดอย่างหนึ่ง ความรู้ตรงนี้บอกเราให้ทราบถึงความจริงเกี่ยวกับ เรื่องโลกอัน กว้างใหญ่ และบรรจุไว้ซึ่งสรรพสิ่งนานาพรรณได้อย่างตรงกับความเป็นจริง ฉะนั้น จึง เรียก ความรู้ตรงนี้ว่า ความรู้ชั้นประจักษ์ และ เรียกแหล่งที่เกิดของความรู้นี้ว่า ประจักษ์ประเภท

2. อนุमानประเภท

ความรู้โดยอ้อม มิได้เกิดจากการเห็น ได้ยิน ได้ดมกลิ่น ได้รสและสัมผัส โดยตรงอย่างความรู้ชั้นประจักษ์ จึงไม่เรียกว่าความรู้ตรง ความรู้โดยอ้อมนี้เกิดจาก หลายประเภท เช่น ที่ท่านประภากร กล่าวไว้มี 4 ประเภท คือ อนุमानประเภท อุปมาน ประเภท ศัพทประเภท และอรรถาปัติประเภท ท่านกุมาริล ภัฏฐะ เพิ่มอีก 1 ประเภท

คือ อนุพัลลภี ฉะนั้น เมื่อรวมประมาณทั้งหมดมีถึง 6 ประมาณ (รวมทั้งประจักษ์ประมาณ) สำหรับประจักษ์ประมาณและอนุมาณประมาณนั้น เหมือนกับของนสาณะที่กล่าวมาแล้วโดยละเอียด จึงไม่ต้องกล่าวอีก

3. อนุมาณประมาณ

ได้กล่าวมาแล้วในตอนที่ว่าด้วยปรัชญานสาณะว่า อนุมาณประมาณ ได้แก่ ความรู้เกี่ยวกับความคล้ายคลึง (knowledge of similarity) เช่น ท่านไม่เคยเห็นม้าลายเลย แต่มีคนบอกว่า ม้าลายก็คล้ายกับม้าบ้านนั่นเอง ต่างแต่ม้าลายมีแถบลายตามตัวเท่านั้น แล้วท่านก็จำคำบอกเล่านี้ไว้ ต่อมาท่านไปเห็นม้าชนิดหนึ่งซึ่งไม่รู้จักมาก่อนเลย ม้านั้นมีแถบลาย ๆ ตามตัว ท่านจึงนึกถึงคำบอกเล่าเกี่ยวกับม้าลายที่นั่นมาได้แล้วตัดสินใจว่า "อ้อ...นี่คือม้าลาย" ความรู้เช่นนี้แหละ นสาณะบอกเราว่า เป็นความรู้ชั้นอนุมาณ และเครื่องมือให้ได้ความรู้นี้มา เรียกว่า อนุมาณประมาณ

แต่ปรัชญามีบางสา มีความเห็นต่างออกไปว่า ความรู้ชั้นอนุมาณไม่ใช่ข้อขำของนสาณะเข้าใจ ความรู้ชั้นอนุมาณตามทรรศนะของมีบางสา คือ รู้ว่าสิ่งที่จำได้คล้ายกับสิ่งที่ประจักษ์ (คือ เห็น ได้ยิน ได้กลิ่น ลิ้มรส รู้สัมผัส) เช่นตัวอย่างข้างต้น สมมติว่า เราไม่เคยเห็นม้าลายมาก่อนเลย ครั้นไปเห็นม้าลายในป่าเข้าก็นึกถึงม้าที่เคยเห็นมาก่อนขึ้นได้ว่า "ม้าลายนี้คล้ายกับม้าบ้าน" นี้แหละ มีบางสาถือว่า เป็นความรู้ชั้นอนุมาณ

ข้อสรุปข้อแตกต่างกันระหว่างทรรศนะของนสาณะกับมีบางสาเพื่อให้จำง่าย ๆ ดังนี้

นสาณะ : อนุมาณ คือความรู้เกี่ยวกับสิ่งที่ประจักษ์โดยอาศัยความคล้ายคลึงกับสิ่งที่เคยประจักษ์มาก่อน

มีบางสา : อนุมาณ คือความรู้เกี่ยวกับความคล้ายคลึงกันระหว่างสิ่งที่ไม่ประจักษ์กับสิ่งที่ประจักษ์ โดยอาศัยสิ่งที่ประจักษ์

ขอให้ตั้งข้อสังเกตว่า ความรู้ชั้นอนุมาณของมีบางสาที่ว่า "จากการเห็นสิ่งสิ่งหนึ่ง ทำให้นึกถึงอีกสิ่งหนึ่งซึ่งเคยเห็นมาแล้ว เพราะทั้ง 2 สิ่งนี้มีความคล้ายคลึงกัน" นี้ คิดดูก็เหมือนกับความจำ คือระลึกถึงสิ่งที่เคยเห็นมาก่อนได้ เพราะไปเห็นสิ่งที่คล้ายกันเข้าต่างกันตรงที่ว่า ความจำคือ ความระลึกถึงสิ่งที่เคยรู้ เคยเห็นขึ้นมาได้เท่านั้น ไม่ได้เพิ่มความรู้อะไรใหม่ให้แก่เราแต่อย่างใดเลย แต่อนุมาณนี้ให้ความรู้ใหม่แก่เรา คือรู้ว่าสิ่งที่เรากำลังประจักษ์อยู่นั้นคล้ายกับสิ่งที่เราระลึกขึ้นมาได้

แต่ ท่านสพรสวามี อาจารย์ของมีมางสา ได้ให้ความหมายของอุปมานต่าง ออกไปอีกนัยหนึ่งว่า อุปมาน ได้แก่ความรู้เกี่ยวกับสิ่งที่ไม่ประจักษ์ว่า คล้ายคลึงกับสิ่งที่ ประจักษ์ เช่นเรารู้สึกว่า เรามีสัตตา เพราะเรามีการเห็นการได้ยิน รู้กลิ่น รู้รส รู้สัมผัส เราทำ พูด คิด เราทำกรรมและเสวยกรรม ผู้ทำดังกล่าวเป็นอัตตาของเราฉันใด คนอื่น ๆ ก็ต้องมีอัตตาด้วย เพราะเขามีความรู้สึกอย่างเดียวกับเรา อุปมานตามทฤษฎะนี้ ตรงกับ analogical argument ของนักปรัชญาชาวตะวันตก

4. ศัพทประมาณ

มีมางสาถือว่า ศัพทประมาณเป็นประมาณที่ให้ความรู้อย่างแน่นอนเชื่อถือได้ มีมางสาเกิดจากความสัณสีของคัมภีร์พระเวทจริง ๆ เขาถือว่า พระเวทเป็นแหล่งความรู้ที่แน่นอนตายตัวไม่เปลี่ยนแปลง ไม่ว่ากาลใด ๆ คัมภีร์พระเวทไม่ใช่ผลงานของมนุษย์ และ ไม่ใช่ผลงานของพระเจ้าหรือเทพใด ๆ มีมางสาเชื่อเหมือนกับนายอะว่า ศัพทประมาณมีอยู่ 2 อย่างคือ เปารุเชษะ (personal testimony) และ อเปารุเชษะ (impersonal testimony) ประการแรกได้แก่ข้อเขียนหรือคำพูดของบุคคลที่ควรเชื่อถือได้ แต่ประการที่ 2 มีมางสาหมายเอาคัมภีร์พระเวทโดยเฉพาะ เพราะดังได้กล่าวแล้วว่า คัมภีร์พระเวท ไม่ใช่ใช้งานของคนและเทพ จึงจัดเป็นอเปารุเชษะ มีมางสาได้ให้ข้อพิสูจน์ว่า พระเวทไม่ใช่ ผลงานของคนและเทพไว้ดังนี้

1. ถ้าพระเวทนี้เป็นผลงานของมนุษย์คนใดคนหนึ่ง ก็จะต้องมีชื่อของผู้แต่ง บ้าง หรือไม่ก็น่าจะมีผู้จำชื่อผู้แต่งได้บ้าง เพราะคัมภีร์นี้ได้ศึกษาเล่าเรียนสืบ ๆ กันมาตั้งแต่โบราณกาลจนกระทั่งทุกวันนี้ โดยมีได้ขาดตอนเลย แต่ไม่มีชื่อใครปรากฏเลยใน พระเวท และทั้งไม่ปรากฏว่ามีใครจำกันได้เลย ข้อนี้แสดงว่า พระเวทไม่ใช่ผลงานของคน

2. มีนักปราชญ์หลายท่านเชื่อว่า พระเวทไม่ใช่สิ่งที่ถาวรตั้งอยู่ได้วันครโดย ไม่เปลี่ยนแปลง ไม่ใช่เป็นสิ่งที่เกิดมาเอง แต่เป็นสิ่งที่ถูกเขียนขึ้นมาต่างหาก แต่กระนั้นก็ ตามนักปราชญ์พวกนี้ก็หาตกลงกันได้ไม่ว่า ที่ว่ามีผู้เขียนพระเวทขึ้นนี้ เขียนขึ้นเมื่อไร ใคร เป็นคนเขียน

3. นักปราชญ์บางท่านให้ทรรศณียาธิบายว่าผู้แต่งพระเวทไม่ใช่คน แต่เป็น พระเจ้า (God) บางท่านว่า เทพหรือฤษครรภแต่่ง แต่บางท่านว่าเทพประจำปติแต่่ง ตกลง บังหาข้อยุติ ไม่ได้จนบัดนี้

4. ถ้าจะค้นหาสมุฐานกันว่า ทำไมนักปราชญ์ทั้งหลายจึงเห็นกันว่าพระเวท

เป็นผลงานของคนหรือเทพ เราก็จะพบว่า เพราะเขาใช้หลักอนุมานเอาจากหนังสือธรรมคานี้
นั่นเอง กล่าวคือ เขาเห็นว่า ธรรมคานี้สื่อกทุกชนิดต้องมีผู้แต่งฉันใด คัมภีร์พระเวทก็ต้อง
มีผู้แต่งฉันนั้น แต่เขาหารู้แน่ไม่ว่าใครเป็นผู้แต่ง

5. บางท่านอาจแย้งว่าในคัมภีร์พระเวทมีชื่อฤาษีหลายท่าน ปรากฏในบทสวด
ก็น่าจะสันนิษฐานได้ว่าฤาษีเหล่านั้นเป็นผู้แต่งคัมภีร์นี้ แต่ความจริง ฤาษีเหล่านั้นไม่ใช่ผู้
แต่ง ท่านเป็นเพียงผู้เขียนขึ้นตามที่ข้อความแห่งพระเวทปรากฏเปิดเผยแก่ท่านเท่านั้นเอง
คือเมื่อข้อความใดปรากฏแก่ท่านอย่างใด ท่านก็บันทึกไว้หรือจดจำเอาไว้ แล้วบอกเล่าแก่
คนอื่นในกาลต่อมา ตามที่ข้อเท็จจริงนั้นปรากฏแก่ท่าน โดยที่ท่านมิได้ตกแต่งต่อเติมเลข
และถ้าหากพระเวทไม่ปรากฏตัวเองแก่ท่าน ท่านก็ไม่สามารถจะรู้ได้ จึงไม่อาจเขียนได้
ฉะนั้น พระเวทจึงชื่อว่าไม่ใช่ผลงานของคนหรือเทพ

6. อาจจะมีผู้แย้งว่าพระเวทเท่าที่ปรากฏนั้น เขียนด้วยนำคำศัพท์หลาย ๆ คำมา
เรียงกันจนได้ความเป็นตอน ๆ อย่างนี้จะเรียกว่า ไม่ใช่ผลงานของคนได้อย่างไร และถ้า
เป็นเช่นนั้น ก็ชื่อว่า ไม่เที่ยงแท้ถาวรเหมือนคัมภีร์อื่น ๆ ที่ประกอบด้วยคำศัพท์ต่าง ๆ นะซี
มีมางสาตอบโต้คำแย้งนี้ว่า ศัพท์กับเสียง (ชวนิส) ที่เราได้ยินไม่เหมือนกัน เสียงนั้นผู้พูด
เป็นผู้ทำขึ้น และผู้ฟังเป็นผู้ได้ยิน และเสียงนี้แหละเป็นผู้เปิดเผยศัพท์ให้ปรากฏ ส่วนศัพท์นั้น
ไม่ใช่ถูกสร้างขึ้นหรือเขียนขึ้น ว่าตามความจริง ศัพท์ก็คือตัวอักษร ก ข ค เป็นต้น ไม่มีผู้
สร้างไม่อาจแบ่งเป็นส่วน ๆ ได้ ตัวอักษรตัวหนึ่ง เช่น ก อาจออกเสียงได้หลายเสียงตาม
สำเนียงของคนชาติต่าง ๆ ในประเทศต่าง ๆ และแม้ว่าเสียงของอักษรจะมีมากอย่างก็
ตามที่ แต่เรายอมรับกันว่า ตัวอักษรบางตัว คนทุกชาติทุกภาษาออกเสียงได้เหมือนกันหมด
ข้อนี้แสดงว่าตัวอักษรไม่ได้ถูกประดิษฐ์ในสมัยใด หรือที่ประเทศใดโดยเฉพาะ แต่มันเป็นสิ่งที่
ที่อยู่เหนือกาลและสถานที่ ดังนั้น ศัพท์หรือตัวอักษร จึงถือว่ามีรันดร์ ตั้งอยู่ได้เองโดยไม่มี
ปัจจัยปรุงแต่ง

เรื่องความเชื่อที่ว่า พระเวทเป็นศัพท์ที่จะก่อให้เกิดความรู้อย่างแน่นอนนั้น
พอจะเปรียบกันได้นักศึกษาทางพุทธศาสนาบางคนก็เชื่อว่า พระไตรปิฎกเท่านั้นที่ให้ความ
รู้ทางพุทธศาสนาได้อย่างถูกต้อง เพราะเชื่อว่า พระไตรปิฎกบรรจุไว้ซึ่งพุทธพจน์อย่างครบ
ถ้วน บางคนติดตำราเอามาก ๆ หูดหรือเขียนอะไรก็ต้องอ้างหวัช้อย บรพทัก หน้า และเล่ม
ที่ ของพระไตรปิฎก ไว้อย่างละเอียด ทั้งนี้เพื่อให้ผู้อ่านที่ติดตำราบางคนเชื่อได้ว่า ถูกต้อง
แน่นอนตามพระไตรปิฎก ความจริง ศัพท์ประมาณนี้ทางพุทธศาสนาไม่ยอมรับว่าจะให้ความรู้

แก้และโดยตรงแก่เราได้ ในกาลามสูตร พระพุทธเจ้าได้ตรัสว่า ไม่ให้เชื่อตามคำเรา ไม่ให้เชื่อตามเขาว่า แต่ให้เชื่อเมื่อพิจารณาใคร่ครวญด้วยวิจารณญาณของตนแล้ว

5. อรรถาปัติ (อรรถาปัติ)

อรรถาปัติ (postulation) ท่านหมายถึง สมมติฐานที่จำเป็นสำหรับพิจารณาตัดสินข้อเท็จจริงบางชนิดที่ไม่ประจักษ์แจ้ง เช่น ชายคนหนึ่ง อ้างตนว่าถือศีลอด ไม่ยอมกินอาหารเลยตลอดวัน แต่รูปร่างของชายคนนั้นอ้วนท้วนสมบูรณ์ ในตัวอย่างนี้ จะเห็นได้ว่า มีข้อเท็จจริง 2 อย่างขัดกันอยู่ คือชายคนนั้นถือศีลอดตลอดวัน กับรูปร่างอ้วนท้วนสมบูรณ์ เพราะคนไม่กินอะไรจะอ้วนไม่ได้ ปัญหาที่ว่า ทำไมเขาจึงอ้วน สาเหตุให้เขาอ้วนเป็นข้อเท็จจริงอันหนึ่ง ซึ่งไม่ปรากฏประจักษ์แก่เรา ฉะนั้น เราจึงต้องตั้งสมมติฐานขึ้นอย่างหนึ่ง เพื่ออธิบายปัญหานี้ และสมมติฐานที่จำเ็นในที่นี้คือ เขาต้องกินในเวลากลางคืน สมมติฐานนี้แหละ มีนางสาวเรียกว่า อรรถาปัติ

อีกตัวอย่างหนึ่ง สมมติว่า เรารู้ว่าเพื่อนคนหนึ่งยังมีชีวิตอยู่ แต่ไม่พบเขาที่บ้าน ท่านก็รู้โดยอาศัยหลักอรรถาปัติว่า เขาต้องอยู่ที่อื่น เพราะคนนั้นยังมีชีวิต จำต้องอยู่ ณ ที่ใดที่หนึ่งแน่ เมื่อไม่อยู่ที่นี้ ก็ต้องอยู่ที่อื่น

อรรถาปัตินี้ เราใช้เสมอในชีวิตประจำวันของเรา เช่น เวลาเราอ่านตัวเขียนที่ไม่ชัดหรือบางแห่งตกไป แต่เราก็อาจเดาได้ถูกต้อง เพราะอาศัยข้อความใกล้เคียงเป็นเครื่องตัดสิน เช่นในประโยคที่ว่า "ตอนที่ผมไปอยู่อินเดียใหม่ ๆ ผมรับประทานอาหารอินเดียได้ ผมจึงผอมลงมาก น้ำหนักลดลงหลายกิโล..." จะเห็นว่าการรับประทานอาหารได้ กับผอมลง ขัดกันและอยู่ด้วยกันไม่ได้ จึงรู้ได้ว่าข้อความตอนนี้ ต้องตกค่าอะไรไปคำหนึ่ง มิฉะนั้นจะไม่ได้ความ และไม่เป็นจริง ฉะนั้น สมมติฐานที่จำเป็นในกรณีนี้ก็ คือ ต้องเขียนตกคำว่า "ไม่" ไปคำหนึ่ง ระหว่าง "อาหารอินเดีย" กับ "ได้" ฉะนั้นประโยคที่ถูกคือ "ผมรับประทานอาหารอินเดียไม่ได้ ผมจึงผอมลงมาก"⁽¹⁾

ความรู้อย่างนี้ไม่ใช่ประจักษ์ประมาณ เพราะไม่ได้ประจักษ์ด้วยตัวเอง

ไม่ใช่อนุมานประมาณ เพราะไม่เป็นเหตุการณ์ที่จำต้องมียุ่กันตลอดไป

ไม่ใช่อุปมานประมาณ เพราะไม่มีตัวอย่างให้เปรียบเทียบ

ไม่ใช่สัมผัสประมาณ ไม่ได้รับการบอกเล่าจากใคร⁽²⁾

¹อดิศักดิ์ ทองบุญ, ปรัชญาอินเดีย, หน้า 279-285.

²พิน ดอกบัว, ปรัชญาอินเดีย, หน้า 38.

6. อนุปัลลภี (Non-Preception)

คือความรู้เกี่ยวกับความไม่มี ไม่ปรากฏของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เช่น

- เมื่อเข้าไปในห้องไม่เห็นมีพัคคม ก็รู้ว่าห้องนั้นไม่มีพัคคม

ความรู้ที่เกิดขึ้นนี้เรียกว่า "อนุปัลลภี" คือไม่สามารถรู้ได้ทางประสาทสัมผัส (ประจักษ์)

ไม่อาจอนุมานได้เพราะการอนุมาน เราต้องอนุมานจากสิ่งที่เราเห็นไปหาสิ่งที่เราไม่เห็น

อภิปรายญาของปริศนามีมางสา

ปริศนามีมางสา มีความเชื่อความถูกต้องของประจักษ์ประมาณเชื่อว่าโลกนี้รวมทั้งสิ่งต่าง ๆ ในโลกนี้ที่สามารถรู้ได้ด้วยประจักษ์ประมาณนั้นมืออยู่จริง (ไม่ใช่เป็นเพียงมาลาอย่างที่เราเห็น)

เชื่อว่า วิญญาณ สวรรค์ นรก และทวยเทพต่าง ๆ ซึ่งเป็นผู้รับเครื่องเล่นสิ่งเวทตามพิธีกรรมและบูชาญก็มีอยู่จริงเช่นเดียวกับโลกนี้

เชื่อว่า ชรรมะและโมกษะ (การหลุดพ้น) จะรู้ได้ก็โดยการศึกษาคัมภีร์พระเวทเท่านั้น

ทรรศนะเกี่ยวกับโลกและพระเจ้า

มีนางสาไม่มีความเชื่อว่าพระเจ้าสร้างโลก

เชื่อว่าโลกเป็นมาแล้ว อย่างที่มันเป็นอยู่ในปัจจุบัน

ไม่มีจุดเริ่มและไม่มีที่สิ้นสุดของโลก โลกและสิ่งต่าง ๆ ก่อรูปขึ้นมาจากสสาร (ชาดกทางวัตถุ 4) ตามกฎแห่งกรรมเกิดขึ้นและสลายไปตามอิทธิพลของกรรม ไม่ใช่พระเจ้า

กฎแห่งกรรมเป็นธรรมชาติที่เป็นมาเอง

กฎแห่งศีลธรรม (ตามพระเวท) เป็นกฎที่ปกครองโลกและความคุมโลก

ถ้าบุคคลประกอบพิธีกรรมตามพระเวทก็จะสลายเป็นอำนาจแฝงที่เกิดขึ้นในวิญญาณ แล้วจะแสดงผลให้ปรากฏในโอกาสอันควร

มีนางสาไม่คอยให้ความสำคัญแก่พระเจ้าเท่าไรนัก มีนางสาเห็นว่าพระเจ้านี้ความจำเป็นในการประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ในฐานะผู้รับเครื่องสิ่งเวทบูชา มีนางสามีได้เชื่อว่าพระเจ้าสร้างโลก

จุดหมายสูงสุดของปรัชญามีมางสา

จุดหมายสูงสุดของปรัชญามีมางสา ในยุคแรกคือการไปเกิดในสวรรค์ ที่พวยสถาน ซึ่งมีแต่ความสุข เพลิดเพลินไม่มีความทุกข์ แต่ยุคต่อมาถือว่าโมกษะ (ความหลุดพ้น) เป็นจุดหมายสูงสุด โดยเชื่อว่าความหลุดพ้นเป็นยอดปรารถนา ไม่ใช่เพื่อความสุขแต่เป็นการดับทุกข์โดยสิ้นเชิง เพราะตรานใดที่ยังติดอยู่ในความสุขก็จะต้องมีทุกข์อยู่ด้วยตรานั้น ทั้งนี้ถือว่าความสุขเป็นความทุกข์ชนิดหนึ่ง สุขที่ไม่เจือด้วยทุกข์นั้นไม่มี ที่เรียกว่าสุขนั้นก็คือ ทุกข์น้อยนั่นเอง แต่ถ้าใครสามารถดับทุกข์ได้โดยสิ้นเชิงก็จะเรียกว่าเป็นผู้มีความสุขอย่างแท้จริงก็ว่าได้ เพราะเมื่อไม่มีความทุกข์ ความสุขก็ตามมา คงชักเสื่อผ้าให้คราบสกปรกออกไป ความสะอาดก็จะบังเกิดขึ้นนั่นเอง⁽¹⁾

มีมางสาได้พัฒนาทฤษฎีเรื่องโมกษะต่อมาว่า "โมกษะ หมายถึงสภาวะที่วิญญาณหรืออาตมันหลุดพ้นจากกฎของกรรมและกิเลส ซึ่งเป็นเหตุผูกพันอาตมันไว้กับร่างกาย ฉะนั้นเมื่ออาตมันพ้นจากกฎของกรรมและกิเลสแล้ว อาตมันก็ไม่ต้องเวียนว่ายตายเกิดอีกต่อไป แต่จะคงสภาพเดิมของมัน คือสภาพที่บริสุทธิ์แท้ ๆ ไม่มีความรู้สึกนึกคิดใด ๆ ไม่มีความสุขและความทุกข์ หรือเรียกว่า เป็นสภาพที่อยู่เหนือสุขและทุกข์ แต่อย่างไรก็ตามก็ยังเชื่อกันว่า เป็นสภาพที่มีอยู่ (being) และคงสภาพอย่างนี้ตลอดไปชั่วกาลนิรันดร์ (eternal) ส่วนนิพพาน หมายถึงการดับทุกข์ทั้งปวงเพราะสิ้นกิเลส จิตที่ถึงสภาวะนิพพานแล้วนี้ไม่ต้องเวียนว่ายตายเกิดอีกเหมือนกัน แต่เราไม่ถือว่า ยังคงมีสภาพอยู่และอยู่อย่างนิรันดร์ แต่ก็ไม่ได้ว่า สูญ เพราะจิตเกิดขึ้นด้วยเหตุปัจจัย ไม่ใช่มีอยู่เดิมด้วยตัวมันเอง หรือเกิดขึ้นเองได้ เมื่อจิตไม่ได้มีมาแต่เดิม ไม่ใช่เกิดได้เอง และไม่มีสภาพนิรันดร์ในตัวของมัน จิตจึงเป็นสิ่งที่เกิด-ดับตามเหตุปัจจัยของมัน ฉะนั้น เมื่อเหตุปัจจัยทำให้จิตเกิดมาสิ้นไป หายไป หรือสลายไป เหตุปัจจัยอันนั้นจึงไม่อาจให้จิตเกิดได้อีก จิตจึงดับสนิทดับเพราะหมดเหตุปัจจัย เหมือนไฟที่ดับมอด เพราะสิ้นเชื้อฉะนั้นแล"⁽²⁾

ผู้รู้ของอินเดียในปัจจุบันบางท่านกล่าวว่า กุมาริลนี่เองที่ได้ใช้เวลาตลอดชีวิตของเขาต่อสู้และขจัดอิทธิพลของพุทธศาสนาในอินเดีย และกุมาริลก็มีส่วนสำคัญที่ทำให้ศาสนาพุทธเสื่อมสูญไปจากอินเดีย

¹ ฝัน คยกบัว, ปรัชญาอินเดีย, หน้า 39.

² อติสติกส์ กองบุญ, ปรัชญาอินเดีย, หน้า 302.

มีนางสาวและพุทธศาสนา เปรียบเหมือนราชสีห์ 2 ตัว อยู่ในถ้ำเดียวกัน และต่อสู้
ทำกันจนหมดแรงไปทั้งคู่ เพราะว่าหลังจากสู้กันมาวันแล้ว ลัทธิปรัชญามีนางสาวก็เสื่อม
โทรมลง เช่นเดียวกับพุทธศาสนา

ส่วนสังกรจารย์เจ้าลัทธิอิศวรเวทนั้น เป็นเพียงผู้เข้าเติมพุทธศาสนาที่
กะปลกกะเปลี้ย (สะบักสะบอม) เพราะการกระทำของกุมารวิไลอยู่แล้วให้พุทธศาสนาหมด
อิทธิพลไปจากอินเดียโดยเร็วขึ้นเท่านั้น

สรุป ปรัชญามีนางสาว (ผู้ก่อตั้งคือฤาษีไซมินิ เป็นปรมาจารย์)

"มีนางสาว" หมายถึง ความคิดที่น่าเคารพ น่าเชื่อถือ ความคิดที่ได้รับการยกย่อง ที่ได้อ่อน
เพราะว่ายกย่องคัมภีร์พระเวท และข้อคิดในคัมภีร์ 2 เรื่อง คือ

1. หลักระเบียบวิธีและหน้าที่

- ตีความและอธิบายเรื่องของพิธีกรรมในคัมภีร์พระเวทให้คนทั้งหลายเข้าใจ
ง่ายที่สุด

2. หลักปรัชญา

- ตีความและอธิบายเหตุผลว่าทำไมจึงต้องเชื่อเรื่องพิธีกรรม โดยทั่วไปเน้น
พิธีกรรมของพระเวท
- ไซมินิ เป็นนักปราชญ์ผู้มีชื่อเสียง เป็นผู้ก่อตั้งสำนักปรัชญามีนางสาว และแต่ง
คัมภีร์มีนางสาวสูตร โดยขยายความกรณีกัมภ์ซึ่งเป็นคัมภีร์เกี่ยวกับพิธีกรรมของ
พระเวท (ต่อมามีปราชญ์สำคัญของสำนักคือ ประภากร+กุมารวิไลภักเฏะ = เป็น
ฤาษี และชฎานกัมภ์ = เป็นคัมภีร์ว่าด้วยความรู้
- มีนางสาวสูตร กล่าวถึง "กรรม" คือคำสั่งหรือข้อบังคับให้คนทำงาน อันได้แก่
หน้าที่สำคัญของมนุษย์ คือสิ่งควรทำ และจำต้องทำ
- ไซมินิ - เชื่อก่อนความศักดิ์สิทธิ์และความถูกต้องของพระเวทมาก
 - ในมีนางสาวสูตร จึงมีกล่าวยกย่องพระเวทไว้ทุกตอน
 - และเชื่อว่า เรื่องธรรมและโมกษะ จะรู้ได้ก็โดยศึกษาพระเวท
เท่านั้น

ญาณวิชามีมางสา

- ยอมรับความรู้และแหล่งกำเนิดความรู้ 3 อย่างคือ

1. ประจักษ์ = จากประสาทสัมผัส = ความรู้แท้ รู้โดยตรง

2. อนุมาน = อนุมานตามเหตุผล = ความรู้อนุมาน

3. ศัพท์ = จากคำพูด ตำราคัมภีร์ที่เชื่อถือได้

- เชื่อว่าคำ (เนื้อความ) ในพระเวทถูกต้องเที่ยงแท้

- อรรณูปัตติ หมายถึง สมมติฐานที่จำเป็นสำหรับพิจารณาตัดสินข้อเท็จจริงบางชนิดที่ไม่ประจักษ์แจ้ง

- อนุปัลลภี คือความรู้เกี่ยวกับความไม่ปรากฏของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง

ต่อมาได้มีการพัฒนาปรัชญามีมางสา โดยปรมาจารย์สำคัญหลายท่าน แต่ที่สำคัญมากมี 2 ท่าน คือ กุมาริละ และประภากร ท่านทั้งสองนี้ได้ตั้งสำนักปรัชญามีมางสาสาขา กุมาริละและประภากร ต่อมาปรัชญามีมางสาจึงพัฒนาไปมาก โดยมีหลักสำคัญ 4 ประการ 2 อย่าง คือ - หลักวิชาระเบียบวิธี = เกี่ยวกับศาสนาโดยเฉพาะ

- หลักปรัชญาสำคัญของมีนางสา กล่าวถึงการตีความและแสดงเหตุผลว่าทำไมจึงเชื่อเรื่องกรรม ญาณตนบริสุทธิ์ พระเวทถูกต้อง ฯลฯ

อภิปรัชญา มีนางสา

- ความจริงมีอยู่ 2 อย่างคือ - วัตถุวิสัย & จิตวิสัย

- ยอมรับวัตถุและจิตมีอยู่จริง (นอกนั้นไม่มีอยู่จริง)

วัตถุ = ร่างกาย มีจริง = อนิจจัง

จิต = อาตมัน (จิตวิญญาณ ความรู้สึกนึกคิด) = ความจริงของจิต = นิजจัง = ไม่ตาย
= ไม่ตาย เป็นสภาพถาวร เป็นทรัพย์สินอันตร สามารถรับรู้ และเก็บผลของกรรมที่ได้ทำในโลกนี้ไว้ได้

= เมื่อร่างกายแตกสลายไป อาตมัน (จิตวิญญาณ) ในร่างนั้นจะออกไป (วัตถุ) เข้าร่างใหม่ อาตมัน ที่ทำกรรมดีอย่างสูงจะไปสู่สวรรค์

= เชื่อว่าสิ่งที่เห็น ได้ยิน ได้กลิ่น รู้รส และได้รับกายสัมผัสนั้นเป็นสิ่งที่มียุอยู่จริง ดังนั้น โลก รวมทั้งสิ่งต่าง ๆ จึงมีอยู่จริงด้วย (ซึ่งเวทาคะเชื่อว่า เป็นเพียงมายา)

= เชื่อว่า วิญญาณ สวรรค์ นรก และทวยเทพต่าง ๆ ซึ่งรับการบูชา อยู่นั้น
สรวง ตามพิธีกรรมนั้น ก็มียุติจริง เช่นเดียวกับโลกนี้

โลก - มีนางสาเชื่อว่าโลกประกอบด้วยธาตุทั้ง 4 คือ ดิน น้ำ ลม ไฟ
- มีนางสาเชื่อว่าเรื่องกฎแห่งกรรม เชื่อว่าสิ่งต่าง ๆ เกิดขึ้นและสลายไปตาม
อิทธิพลของกรรม ไม่ใช่พระเจ้า เพราะโลกนี้เที่ยงแท้ถาวร มียุติอย่างนี้
ตลอดไป ไม่ใช่พระเจ้าจะสร้างและทำลายได้

ทฤษฎีหักติ สักติ แปลว่า อำนาจ อำนาจในทางก่อ เป็นอำนาจที่มีประจำอยู่ในเหตุ
มองไม่เห็น แต่เรารู้ว่ามีอำนาจนี้อยู่ในสิ่งต่าง ๆ ที่เป็นเหตุให้เกิดสิ่งอื่นต่อไปอีก
(เมล็ดพืชงอกได้) พลังไฟ แสง อธิบายพิธีกรรม ที่ให้ผลแก่ผู้บูชา เมื่อมีโอกาส
เหมาะ

ทฤษฎีอาดมัน มีนางสาเชื่อว่า มีอาดมันหรืออิตตาในฐานะเป็นผู้ทำกรรมและเสวยกรรม
อิตตาเป็นอมตะ มีจำนวนมากเท่ากับจำนวนคนและสัตว์ อิตตาที่แท้เป็นธรรมชาติ
บริสุทธิ์ อิตตามี 2 แบบ คือ พัทธชีวัน = ไม่หลุดพ้น, มุกขชีวัน = หลุดพ้นแล้ว

จริยศาสตร์มีนางสา

- ไม่เชื่อเรื่องพระเจ้า สร้าง & ทำลายโลก
- ชีวิตจะดำเนินไปด้วยดีถ้าปฏิบัติและศรัทธาพระเวท
- ทำดี ทำกุศล ทำตามหน้าที่ ไม่หวังผลตอบแทน
- กฎกรรมคาของโลกล คือกฎแห่งกรรม
- จุดสุดยอดของความดี (ของชีวิต) คือไปสู่โลกสวรรค์ บรมสุข จะไปถึงได้ก็
ต้องปฏิบัติตามพิธีกรรมบูชาตามพระเวทอย่างถูกต้อง

โมกษะของมีนางสา

ปรัชญามีนางสาได้พัฒนาในสมัยต่อมา โดยเปลี่ยนจุดหมายสูงสุดจากโลกสวรรค์
บรมสุข มาเป็น -> โมกษะ

โมกษะ คือ สภาวะที่วิญญาณหรืออาดมันหลุดพ้นจากกฎของกรรมและกิเลส ซึ่งเป็นเหตุผูก
พัน อาดมันไว้กับร่างกายให้เวียนว่ายตายเกิด เมื่ออาดมันหลุดพ้นแล้ว ก็จะไม่คง
สภาพเดิมคือ บริสุทธิ์ ไม่มีความรู้สึกใด ๆ ไม่ทุกข์ไม่สุข คืออยู่เหนือสุข-ทุกข์
เป็นสภาวะที่มีอยู่ (Being) คงสภาพนั้นวันตร

โมกษะของมีนางสาไม่เหมือนกับนิพพานของปรัชญาพทฺธ คือ.....

นิพพาน คือการดับทุกข์ทั้งปวง เพราะสิ้นกิเลส จิตที่ถึงสภาวะนิพพานแล้วไม่ต้องเวียนว่ายตายเกิดอีกเหมือนกัน แต่ไม่ถือว่ายังคงมีอยู่อย่างนิรันดร์ แต่ก็ไม่ถือว่าสูญ เพราะจิตเกิดขึ้นด้วยเหตุปัจจัย ไม่ใช่มีอยู่เดิมด้วยตัวของมันเอง หรือเกิดขึ้นเองได้ จิตเป็นสิ่งที่เกิดดับตามเหตุปัจจัยของจิต เมื่อเหตุปัจจัยสิ้นไป หมดไป ก็ไม่อาจทำให้จิตเกิดได้อีก จิตจึงดับสนิท เพราะหมดเหตุปัจจัย เหมือนไฟที่ดับมอดเพราะสิ้นเชื้อ

ความสัมพันธ์ของมีนางสา-เวทาคะ

- ปรัชญามีนางสาพัฒนาควบคู่กันกับเวทาคะ และเป็นพื้นฐานซึ่งกันและกัน จึงมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด เวทาคะเป็นปรัชญาที่สืบเนื่องมาจากมีนางสา
- มีนางสามุ่งเน้นตอนต้นของพระเวท ในเรื่องพิธีกรรม บูชายัญ = กรรมกัมม
- เวทาคะมุ่งเน้นตอนปลายของพระเวท ซึ่งเป็นเรื่องความรู้ = ญาณกัมม
- มีนางสา เน้นเรื่อง "ธรรม" = หน้าที่
- เวทาคะ เน้นการคิดหาความรู้ = อุนิยัท, เวทาคะพัฒนาเกิดมาทีหลัง
- มีนางสา + เวทาคะ เชื่อเหมือนกันว่าพระเวทเที่ยงแท้
- มีนางสาเชื่อว่าโลกเกิดจาก ดิน น้ำ ลม ไฟ = ชาติทั้ง 4 แต่มีเหตุทำให้เกิดโลก
- มีนางสา เชื่อว่าโลกจะเกิดหรือสลายไปไม่ใช่เพราะพระเจ้า
- เวทาคะ เชื่อว่าพระเจ้าเป็นผู้สร้าง รักษา ทำลายโลก, พระเจ้าเป็นเหตุแห่งโลก
- ปรากฏการณ์ต่าง ๆ ในโลก คือมาสาซึ่งเป็นอำนาจของพระเจ้า และพระเจ้าเป็นผู้ใช้
- นักปรัชญาที่มีชื่อของมีนางสา คือ ประภากร & กุมาริล
- นักปรัชญาเวทาคะที่มีชื่อเสียง คือ สังกรจารย์ & รามานุจ
- มีนางสา & เวทาคะ ได้รับอิทธิพลเรื่องการศึกษาเหตุผล (ตรรก) จากนสาศะ
- มีนางสา & เวทาคะ ต่างมีส่วนสำคัญในการทำลายปรัชญาพทฺธ
- สังกรจารย์กล่าวว่าอาตมัมกับพรหมันต่างกัน ส่วนคุณสมบัติซึ่งเป็นส่วนประกอบ

ภายนอก แต่เนื้อแท้เป็นอย่างเดียวกัน

- รามานูจกล่าวว่า อาตมอันเป็นส่วนหนึ่งของพรหมันและคุณสมบัติที่สำคัญคือวิญาณ
- มีบางสาคือว่าการทำดีทำตามหน้าที่ก็จะหลุดพ้น เวหนคือการปฏิบัติโยคะก็จะหลุดพ้น